

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnicijemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za polleta 1 gld. 80 kr., za četrtleta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 25. oktobra 1865. ~

Gospodarske stvari.

O pogozdevanji Krasa.

Zeló mikavno je čitati, kako je govorilo avstrijsko gozdnarsko društvo v Trstu zarad pogozdovanja Krasa. „Novice“ so nam v svojih listih 37., 38., 39., 40. in 41. marsikaj v tem obziru povedale, med drugim tudi to, da bi morala najpred modra gozdna postava v djansko veljavo priti, viša oblast nad obrambo gozdov čuti, prosto ljudstvo pa učiti se, da bi dragoto gozdov (kaj ne tudi sadnih drevesec?) bolje cenilo itd.

Kar se tiče gozdne postave, menim, da je postava 1863. leta dosti modra; da se pa v djansko veljavo spravlja, morali bi lastniki gozdov in soseske skrbeti.

Učimo se od županije divačke gozd in drevje sploh varovati. Divačka soseska ima del hrastovega gozda, Zavod, Crkvenija in Radvanje imenovana, še iz prejšnjega stoletja, ko so se nji in drugim sosednim soseskam, od grofa Petaci-a odkupljeni deli gozdov in pašnikov odstopili. Ko so pa sosedne soseske svoje dele že zdavno uničile,*) ga divačka županija ostro varuje, in ne samo v gozdu, temuč tudi po ogradah (senožetih) stoji les prav tako kakor pod ključem, kajti za vsako vejico, ki jo tatinska roka odseka ali odreže, jo čaka ostra denarna in telesna kazen. To ti je najbolji gozdni ali poljski čuvaj, in tako je postava djansko izpeljana; — zraven je pa tudi viši oblasti za obvarovanje gozdov priložnost dana, zakaj stari prigovor pravi: „brez tožnika ni sodnika!“

Tedaj posnemajmo v tem obziru vrlo divačko županijo!

Prostemu ljudstvu naj se po mladosti v šolah cepi v srce vednost in ljubezen do gozdo- in sadjoreje; tak poduk pa more mladina edino le v drevesnicah najti. Al, do zdaj še marsikje pri šolah ni drevesnic, še pri takih šolah ne, ki imajo materialnih in duševnih pomoči dovelj, in se jim tudi pripravnih prostorov ne manjka. Ne morem zamolčati, da celó pri Senožecah, kjer je že pred 30 leti drevesnica po učitelji gospod Andreji Pianu živo priporočana bila, se še zdaj ni za-njo pripravno seme našlo! — Tudi po čitavnicah bi se mógli bolj odraščeni ljudje v gozdo- in sadjoreji in v družih vedah bistrili, pa žalibog, da celó po tacih selih in trgih, kakor je Sežana, Komen, Senožče in Postojna, se čitavnice ne napravijo, saj vendar nikjer udov in za vodstvo sposobnih moči ne manjka! V Senožecah so se že večkrat udje za čitavnico pripravi naštevali, in izvedelo se je toliko vrlih možakov, da morebiti v no-

beni sosedni čitavnici ne toliko. Če tudi je zaprek dosti, se vendar morajo kmali izpod nog spraviti.

Na dalje beremo v „Novicah“, da po Pivki, zlasti po dolnji, razno drevje vspešno raste; al ne prištevajte Pivke h Krasu; zakaj če Pivko dolnjo iz geografičnega obzira prevdarjamo, bomo gotovo najdlji, da to prav nič čudovitega ni. Tudi v vremski dolini zmeraj gor za vodo „Reko“ in pri Senožecah hrast in razno drevje rado raste; v vremski dolini se dá — to mi bo vsak pritegnil, kateremu je ova deželica znana — vsako sadno drevo s popolno zrelim sadom izrediti. V senožških brdih je lega, in globoka, soldanova in brodniko-ilovna zemljevinna ne samo hrastovini, temuč tudi drugim drevesom pristojna. — Da bi pa hojevina v senožški lozi rastla, razun kar je je v 3—4 letih na knez Porcijevem delu gozda zasajene, ni res; ne enega jelovega ali borovega drevesca ondi ne najdeš; sama bukovina je; kar je pa je, je res izvrstne mlade rasti. Škoda, da sekira tako neusmiljeno po nji poje.

Po Krasu se tudi hrastovina res večidel nahaja, al kakošno rast ima? Hrast dovršuje svojo popolno rast navadno v 200 letih, in doseže višočino v srednje-dobrih tleh od 100—120', posrednjo debelost pa 3—4', za kurjavo se prišteva h bukovini kakor 92:100. Al pogledimo po Krasu, kamor koli, tudi v lipškem gozdu, kjer je že od leta 1580 zasajeno hrastje, kako da v rasti napreduje? Odžagajmo ktero koli poljubno hrastovo deblo pri tleh, in preštejmo letine, in videli bomo, da hrast na Krasu še polovice svoje navadne rasti v debelosti ne doseže, v visokosti pa še veliko bolj zaostaja; — ravno zavoljo tega je les kraškega hrasta tako trden. Primerimo pa hrastu brest*), kateri, kakor sem že zadnjič povedal, v 70 do 100 letih 60 do 90' visok in po 2 do 3' debel izraste, za kurjavo pa se meri z bukovino kakor 97:100. Poglejmo breste v drevoredu ranjkega Tominca poleg Štorján: kakošno rast so v 40 letih dognali, in prepričani bomo da brest, posebno pa gladki ali poljski brest, (ulums campestris) je oče krašovskega drevja, kajti vse drugo drevje je daleč daleč za seboj pustil. Na Krasu nahajamo breste čez 36' visoke in čez 1' debele v posredni meri. Čeravno brest s svojimi koreniki precej plitvo in široko sega, vendar se Krasu že zarad mehkega podnebja zeló prilega. — Vsa druga je pa pri hrastu, ki naredi globok koren ali kol v tla, a vedno na vse strani zaostaja, če svojega prostora ne najde; taka je tudi na Krasu ž njim, tedaj nikar ne silimo Krasu neprilicnih dreves, iščimo in priporočajmo raji Krasu primerna drevesa.

Brest se dozda res bolj redko na Krasu nahaja,

*) Tako se bo gotovo tudi s senožškimi gozdi kmali zgodilo, če se po dotični postavni poti hitro ne predrugači sedanje pogubljivo gozdno gospodarstvo. Pis.

*) Brst ni pravo, zakaj brst, brstjé imenujemo po Krasu drevesno popje, kadar listje odpade, od česar tudi srne pozimi živč dobivajo. Pis.

pa kaj je tega bilo krivo? Nič drugega kot njegova korist; če ga za frodelj ne posekajo ali odrežejo, pride pa za paladič ali kole pri vinski trti prav, ker je več del gladke in ravne rasti, pa tudi zelo trpežen. — Ranjki Tominec ni ne enega hrasta v svoj drevored zasadil, ker je dobro vedel, da le počasi raste.

Ker ravno o Tominčevem drevoredu pišem, ne morem si kaj, da ne bi omenil neznanega modrijana, kateri je vse drevje imenovanega drevoreda preteklo spomlad poleg Štorján tako obsekati dal, da se je bati, da ne bi v hudi zimi ali suši večidel vsahnilo, kajti samo nekoliko in prav malo vrhunca je drevescem pustil; — on misli morda, da je vsako drevo tako kakor topol, vrba ali beka za čist obsék pripravno; on gotovo ne vé, da drevo ima na vsakem perescu ali listu usta, pljuča in želodec, da more podnebne prvine na-se sapiti, potem jih po sebi razlivati; kajti dognana reč je, da vsaka rastlina dve tretjini svoje moči iz podnebjia po listji in samo eno tretjino iz zemlje po koreninah srka; čem krepkejši in večji so vrhi in veje drevja, tem lažje se korenike krepčajo, raztezajo in tako se deblo širi. Dosti je takih mojstro-skazov, kateri grma od grma ločiti ne vejo, pa vendar se vedejo, da umejo gozdnarstvo! (Dal. prih.)

Državopravne stvari.

O slovenskem programu.

Odgovor graški „Tagespošt-i.“

Ko se je slovenski, dné 25. septembra t. l. v Mariboru domenjeni program podal na pretres, bil je tudi namen, da se zasliši o njem javno mnenje. Ta namen se je dosegel. Skoraj vsi večji avstrijski časniki tostran, in nekteri tudi unstran Litve so izrekli o njem, vsak po svojem stojišču, svojo misel. Najbolj na drobno pa je o njem govorila dozdej graška „Tagespošta.“ Mi smo ji hvaležni zato, tem bolj, ker zares iz srca želimo, da bi se sporazumeli z našimi nemškimi zemljaki notranje Avstrije, ker smo do trdnega prepričani, da smo si v borbi za svobodoljubne naprave, za ktere se oboji tako živo poganjamo, drug drugemu lahko velika pomoč, pa tudi velika zavera, in da je to, kako se postavimo drug proti drugemu, za našo svobodo in naposled za državopravno avstrijsko uredbo od bitne pomembe. S tega stojišča obžalujemo, da „Tagespoštini“ pretresi, čeravno so objektivnost in nepristranost obetali, niso takošni, da bi porazumljenju pot pripravljali.

Dokler bodo Nemci o naših težnjah tako površno, pa vendar tako zaničljivo sodili, do tistihmal bo pač težava porazumeti se.

Vendar čemo iz ljubezni do porazumljenja svoj čut, kolikor mogoče, ukrotiti in mirne duše preiskati: ali je roka, ki je „Tagespoštino“ kritiko pisala, bila srečna in državniška; ali je pri tem praktično in brez protislovja ravnala?

Najpred „Tagesp.“ obžaluje, da smo podali program o naših narodnih željah, a ne tudi o naših težnjah za politiško svobodo. Kar se tega tiče, rečemo „Tagespošti“, da je nam Slovencem politiška svoboda tako ljuba in draga kakor Nemcem.

Al najprva in najsvetejša svoboda nam je naše narodno bitje, ne samo, ker je to naše življenje, ampak tudi, ker smo po več ko 17letni žalostni skušnji prepričali se, da brez narodne svobode tudi politiške ni, niti za nas Slovence, niti za vas Nemce, in da so vsi tisti možje, ki niso hoteli pripoznati naše narodne svobode, tudi politiški svobodi nezvesti postali. Mi omenjamo samo nemško-avstrijskih prvakov: Bacha, ki so ga z barikade v ministerstvo poklicali, in Schmer-

linga, kterege so imeli za eno z liberalizmom, ter ga klicali zgolj „ministra ustave.“ Mi se tudi bojimo, da niti vaši štajarski avtonomisti, dokler naše narodne svobode z vsem ne pripoznajo, prave avtonomije štajarski deželi ne ustanové.

Sicer pa mislimo, da se naš program poganja kakor za národno, tako tudi za politiško svobodo, samo s tem razločkom, da mi politiške svobode iščemo tam, kjer je res najti, to je — v avtonomii.

Kaj pomagajo najlepši, najhrumnejši programi o politiški svobodi — ki so po besedah nekega mogočnega moža tako po ceni, kakor lešniki — ako njihovo izvrševanje stoji pri tuji samovolji. A sploh ste politiška in národna svoboda nerazdružljivi in nju najvarnejše zavetje — je avtonomija.

Ako je tedaj vam Nemcem v resnici kaj do svobode, sprejmite naš program, zakaj on utrdi našo in vašo avtonomijo, pa si bomo potlej sami svobodo dajali, kakoršno si bomo hoteli.

„Tagesposta“ meni, da naša zahteva, naj se slovenskemu jeziku izkaže popolna pravica v cerkvi, uradu in šoli, je pravična, ter želi, da se izpolni. Z radostjo jemljemo to njeno izreko na znanje, ter samo želimo, da bi „Tagesp.“ stanovitna ostala!

Nasproti se ji naše misli, kako naj se uredi naš politiški organizem, zdé „zmedene“, pa obeta dokazati, da „konstitucija v ilirskem kraljestvu“ — kakor šegavo pravi — je „kaos.“

Mi od svoje strani pa upamo pokazati, da je „Tagesposta“ tisto zmédo, s katero se bori, našemu programu sama pridomislila, in da je „kaos“ v njem njeno lastno stvarjenje.

Ko bi se bila „Tagesp.“ potrudila, naš program dobro razumeti, ona bi bila brez težave našla, da zastop, kakoršnega mi svetujemo, nima ne ene stopnje več od tistega, ki so ga nam nedavno še v nebó kovane Schmerlingove postave ustvarile.

Mi namreč svetujemo, da bi se napravili ti-le samoupravni organizmi: 1. soseska; 2. občina; 3. županija vsaka s svojim zastopom in svojimi organi; potem 4. deželni zbor, 5. skupinski zbor in 6. državni svet.

Če vzame človek občinski red, kakor ga je na pr. sklenil leta 1864 česki deželni zbor, v roke, nahaja v njem 1. selo ali vas (Ortschaft), ki ima svoj organ, da gospodari z vaškim premoženjem; 2. občino (Gemeinde) in 3. okrajno občino (Bezirksgemeinde).

Tako je imela kranjska dežela od francozke navale pa vse do leta 1849 svoje soseske in občine (rihtarije in oberrihtarije — (Ober- und Untergemeinden); in še dandanašnji so na Kranjskem soseske, ki imajo zraven svojih „purgermajstrov“ še svoje župane, ki opravljajo domače soseskine reči.

Tako trdno je vkoreninjena v narodu našem soseskina samostojnost.

Po stalnih postavah (Grundgesetze), zdaj obstoječih, imamo nadalje 4. deželni zbor, 5. ožji državni svet in 6. širji državni svet.

Če se ta organizem primeri našemu programu, mora se človek zares čuditi, kako se je mogel naš zastop „Tagespošti“ tako čuden zdeti. Kje ti je tista silna množina „valjarčkov“?

Da „Tagesp.“ našo občino razvezuje v „Pfarr-“ in „Samtgemeinde“, in da pod skupščino, čeravno smo se pri nji izrečeno pozvali na ogrske in hrvaške županije, razumeva narodni zbor (Volksversammlung) namesto županijskega zastopa, tega mi nismo krivi. Tako tolmačenje gré na njen lastni račun!

Malo razločen od dosedanjih občinskih načrtov je sicer naš nasvèt, naj bi se napravile županije (Kreis-

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnicijemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za polleta 1 gld. 80 kr., za četrileta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrileta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 1. novembra 1865. ~

Gospodarske stvari.

Kaj sem veselega videl na Krasu?

Latinski pregovor, da kapljica sčasoma tudi v kamen luknjo naredi, je resničen; zato ni mi očitati, da se tako rad o pogozdovanji Krasa sučem, in to s toliko večim veseljem, ker sem nedavno z lastnimi očmi videl, da se ne govori in tudi ne piše zastonj o tej reči.

Pred šestdesetimi leti, ko sem po skopenski gmajni jančke pasel, je razun treh hrastov v stajah samo sem ter tje kak vsajen oreh, brest ali topol videti bil; vse drugo je bilo golo. Kako drugače je pa sedaj! Glog, hrastiči, bresti in drugo lesovje že dobro zakriva belo skalovje. Ta napredek je razumne Skopenčane do tega napeljal, da so en del gmajne blizo 15 oralov čisto opustili, da pod kaznijo nihče ni smel ondi pasti, in glejte, kako čvrsto mnogovrstno lesovje zdaj odganja! Letos so jesenove in hrastove mladike do čevlja, brestove do dveh čevljev, topolove tudi še više odgnale, da bode v malo letih gošča brez vsega družega zasajanja. Ko pa vrhovi lesa gobcu odrastejo, se bode smela pasti govedina in bravina v njej brez vse škode. V senci bode lepše trava rastle, paseča se živina bo zraven trave tudi perja postranskih vej imela za krmo, in manj vročine trpela.

Ko to nastane, bode soseski mogoče, sopet kakih 15, tudi še več oralov gmajne za popolnoma pogozdenje odločiti, in dokler les ne odraste, v njej se zdržati paše.

Sčasoma bode cela gmajna z lesovjem zaraščena, pametnim sosedom veliko več paše kot po njej v golem stanu, tudi lesa za kurjavo in za prodaj prinašala, hude piše burje in drugih vetrov krotila, tudi vodonosne oblake močnejše na-se vlekla. Vsi nasledniki pa bodo za to umno gospodarstvo hvaležni, ker oni bodo uživali sad bistre glave svojih prednikov.

Želeti je, da bi se Krašovci sploh sadje in murboveje čvrsto poprijeli, ker je gotovo, da sadno drevje in murba na Krasu rada raste in tudi posebno dobro, prijetno in visokocenjeno sadje donaša, ki se v Trstu lahko v denar spravi; murbovo perje pa daje živež sviloprejkam; kdor se s svilorejo neče pečati, dobí včasih lepe denarce za perje od Lahov, ki je iščejo. Vrh tega daje v jeseni osmukano listje posebno okusno in tečno krmo za govedino, bravino in tudi prešiče, in to utegne o pomanjkanji klaje gospodarja iz zadrege rešiti.

Videl sem tudi, da ste Skopenčanje namenili po vrhu ležeče kamenje potrebiti. Izpeljite to saj vsako leto nekoliko, in svesti ste si lahko, da se bojo vaši pašniki v kratkem močno izboljšali. Nad pol več ovac in goved vam bode mogoče rediti, kot dozda. Koliko pomnoženje dohodkov! koliko več mazila za njive!

Pa tudi umnega in nadpolnega vedenja dutovske županije ne smem prezreti v oziru na drevorejo.

Ona si je vtvorila vrt, v katerem seje seme gozdnih in sadnih dreves, z namenom, da jih sčasoma po gmajni in drugod presadi. Želeti bi bilo, da bi se pri teh delih zlasti šolska mladina rabila, da se vadi tega opravila, da se ji ljubezen do drevoreje vkoreníči, kar jej utegne kasneje močno koristiti in ves Kras preobraziti.

Dr. J. Orel.

O pogozdovanji Krasa.

(Konec.)

Topol tudi ni priporočila vreden za Kras; mar bi se tudi jelša priporočala, ki ima skor enake lastnosti s topolom. Umni Kraševcec dobro vé, kje da topol rad raste na Krasu.

Breza belkasta „Betula alba“ je tudi le z malo izjemki za Kras, zakaj ona ljubi redivno ilovno-peskasto, soldanovo in brodnikovo zemljo; ona na imenovani zemljovini zelo gosto požene, posebno pa po kakem izsekanem gozdu, tako, da jo gozdnar plevel imenuje. Posebno dobra bi bila za krilo golemu Krasu, ako bi ji zemlja bila pristojna; škoda, da je je na Krasu tako malo za-njo.

Lipa — drevo slovansko — tudi po Krasu raste; večidel pa so stajajoče ovce iz nje zasajene in sicer iz letne lipe „Tilia pauciflora, T. europaea“; v 100 do 150 letih dovrši v dobrih, vlažnih in lahkih apnenih tléh visokost od 80 do 100', debelost celó 6 do 9' (na Krasu pa ne, zaradi škrapelinastega svetá); za kurjavo je proti bukovini kakor 71:100 vredna. Nje korist zaradi cvetja je obče znana; les njen rabijo večidel podobarji, ostružnikarji, strugarji itd. tudi iz ličja njenega se pletejo ogrinjala, šturje, vrvi itd. Raste do 700 in tudi 800 let; mrčes ne mara za-njo, ona raste, čeravno je v sredi na široko votla, vendar naprej; iz štora prav pridno mladike goste in dolge poganja; za voljo tega se po Krasu vedno po malem nahaja; ker dober frodelj daje, se ji vse mladike proti odsekajo ali porežejo.

Češnja navadna, „Prunus avium, Cerasus dulcis.“ To drevo je obče znano in po Krasu zelo razširjeno, pa večidel v požlahnjenem stanu, ter spešno raste in dosti sadu prinaša skor vsako leto; tudi v Tominčevem drevoredu je je mnogo videti; še precej lepa drevesa se nahajajo, pa veliko lepša bi mogla biti, ako bi jim neusmiljene rokó vsako leto o zrelosti sadu ne polomile vejic.

Oreh in češplja v puščobi nečeta rasti, čeravno v kamnitih tléh rada rasteta, pa naj raji ondi, kodar se kaka gnojna maščoba po koreninah razliva; — orih posebno pod kako cesto ali potjo, ali v kakem borjaču (dvorišču); le to je orehova lastnost, če blizo gnoja raste, se njegov sad večidel piškav nahaja; — češplja

pa ravno nasproti ima rada gnoj, in na takih tleh, kot kokošja jajca debel sad obrodí. Za pustobne kraške pašnike pa nista oreh in češplja, zakaj vedno pri tléh ostajata in rumeni mah se jima po deblu in vejicah nabira; iz češplje pa na pustobnem svetu celó trn postane.

Božje drevo ali „ailanthus“ ne vemo še, kaj da bo na Krasu storilo, ker se je komaj saditi začelo, tedaj čakajmo, da zvemo, kako da se našemu svetu in vremenu prileže.

Mokavnica, po Krasu „Mokonca“ imenovana, „Pirus aria, sorbusaria“, se že od daleč izmed vseh drugih dreves lahko spozná, ker je njeno listje spodej belo. Po Krasu se tega drevja celó malo nahaja, zakaj po škrapelinastem svetu ne more na kviško, ostane le grm, čeravno rad tudi samotno raste, pa tirja bolj vlažna tla; njen les je za marsikako rabo; nekdaš so z njegovega sadú celó moko mleli, tudi še dandanes se to godí; gozdnar ga pa prav malo obraja, tudi Krasu ni pristojen.

Rešeljike nikakor ne priporočajte; vsak Kraševac bi se takemu priporočilu smejal, zakaj on dobro njo in nje koristi pozná; za iglice pri jarmih jo tudi rabi, kadar ni drenovine pri rokah; kjer mu raste, če je kolikaj na poti, jo iztrebi. Tudi v gozdnarstvu je malo poznana in najučenejši gozdnarji današnjega dné kakor Grabner, Liebich, Massaloup, Ratzeburg itd., je ne omenjajo. (Kon. prih.)

Misli na dan vseh vernih duš.

Zibel in raka.

Mater z njenim otrokom vred so pokopali, in duhoven je o tej žalostni dogodbi nazočim tako-le naukapolno govoril:

„V življenji je mnogo počivališč — in kdo ne pozná med njimi dvoje najimenitnejših? Eno je pri vhodnih vratih v življenje, drugo pa na pragu iz življenja. Različen, skoraj nasproten se kaže obeh namen, in vendar-le ste si zeló v žlahti.

Iz desek je zibel izdelana, pa ravno tako tudi raka. — V logu je stalo drevo, iz kterega so deske izžagane; čvrsto, vejato in zeleno je molelo proti nebu, in že takrat je v njega senci počival truden popotnik; zadnjič so drevo podrli, deblo razžagali in v tihi delavnišnici obdelali; zibel morebiti in rako zajedno so dale njegove deske. Zibel in raka — obedve tedaj ste kjekedaj čvrsto rastli kot drevo, na čegar vejicah so ptice igrale in prepevale; obedve ste kjekedaj o zmladetku ozelenjevale in o jeseni obledéle; obedve je posekala sekira ali ju je podrla nevihta!

In v obeh spava človek. V obeh je mir in pokoj. — Kako brezskrbno leži nježen dojenček v zibeli! Nobena težava ga ne tare. Čisto in jasno se mu nebo življenja smehlja. — Jeli morebiti druga z rako? Tudi v njej spava človek. In tudi tukaj ne zadeva človeka nobena nadloga, nobena posvetna težava. Res je, da tukaj je vse drugačno spanje mimo unega v zibeli, pa vendar-le je tudi spanje.

Zibel in raka, — v nobeno ne gremo sami. Drugi nas tje položijo. — Revni in slabi smo še bili, ko smo materi na krilu posedali; od matere smo dobivali, česar smo potrebovali, tudi mir in pokoj; mati so nas iz svojega krila in iz svojih rok ljubeznjivo in rahlo polagali v zibel. — Drveni in blede in onemogli in negiblivi bomo mrtvi, in tudi drugi bodo nas položili v rako, ker si sami ne bomo mogli pomagati.

Zibel in raka — pri obeh se joče. — Kdo ne bi poznal solz, ki jih oče in mati vesolja točita, ko zibel gledata, v kateri ljubček njunih src sladko spava? — In kdo ne pozná solz, ki se dobremu otroku žalosti po

obrazu potakajo, ko pri raki svojih ljubih starišev stoji? — Stariši polagajo svoje otroke v zibel, otroci pa navadno položijo svoje starše v rako. — Joč je tū in tam!

Zibel in raka — pri obeh upamo. — Da, upanje se giblje v srcu starišev, sladko upanje se jim smehlja nasproti, kadar pri zibeli svojega ljubčka stojijo; z njim mislijo skoz življenje potovati, sveto zavezo na svetu storiti, srečo, veselje, izveličanje doseči. — Smrt sicer to zavezo raztrga, — pa oni gotovo upajo, da bodo gori v nebesih se zopet in na večno zavezali. — In to sladko upanje je tudi pri raki nam vsem tolažba, sidro, rešivna zvezda!

Zibel in raka — pri obeh tudi molimo. — Po-božne želje, misli, čutljeji se vzdigajo iz src starišev proti nebesom, ko pri zibeli svojega ljubčka stojijo; sreče in blagoslova prosijo z nebes za svojega otroka. — Tudi pri raki molimo; molimo za umrlega, prosimo mu milostljive sodbe, nebeškega in večnega mirú, zveličanja; prosimo sami sebi modrosti za življenje in srečne smrti!

Zibel in raka — vedno bodeta obedve ohranjevali človeka! Oh mnogokrat — ste si blizo, mnogokrat komaj pedenj druga od druge! — Pa blizo ali daleč, obedve ste zibeli; ena: zibel za življenje — druga: zibel za večnost!...“ (Ljudevit Vürkert.)

Juri Pavalec.

Pesnik.

Tiha noč je razprostila
Že nad zemljo svoja krila,
Luna tam na neb' veslja.
Vsa v pokoji je narava,
Trudapolni človek spava,
Božje krije varstvo ga.

Pesnika srce le čuje,
Se veselo zdaj raduje,
Tiha noč mu mir deli;
Duh njegov se prosto giblje,
V harmonijah sladkih ziblje,
V rajske sanje zatopi.

J. Cimperman.

Národno-gospodarske stvari.

Popotnikove opazke.

(Dalje.)

Kdor Berolin obiše, ne smé opustiti še Potzdam-a in Sans soui-a. Nečem ti, dragi čitatelj, popisovati tega kraja že radi omenjenega vzroka; rečem le, da tū so prekrasne vsakovrstne umetne naprave, in čuditi se mora človek umetnosti in naravi. Po navadi, že potnikom lastni, da se najprej najimenitneje stvari ogledajo, sem tudi jaz tekkel od kipa do kipa, od vodometa do vodometa k znamenitostim enega grada do drugega, posebno pa, ko pročitam napis: „sans souci“, mislé, da tū se živi „sans souci“, to je, židane volje brez srčne žali in skrbi. Vendar ko se solnce že globoko nagne, se spomnim, da je poldne že davno minulo, akoravno še ni zvonilo, in koj prišla je neka skrb. Še enkrat torej potujem na lepo teraso čez „oranžeri-o“ k oni palači, ki ima ta lep napis „sans souci“, da ga še enkrat pročitam in premislim, ker poprej sem znotranje znamenitosti občudoval. Pa zastonj iščem pravega pomena; ni mi bilo več „sans souci“; napis mi je légal, morebiti zato, ker je francozki na kraji nemškem, kakor nemški lažejo po krajih slovenskih. Videl sem v Sans souci že meseca avgusta lepo zrelo grozdje, pa to raste le za kraljeve zobè, toraj hajd v Potzdam nazaj! Žejen kakor pivka se podam v nekaj „biertunel.“

očesa. Réz naj se naredi vsegdar med očesoma, bolje višje, ko nižje, stari kremplji se pa morajo odrezati.

Opravila meseca marca (sušca).

O obrezovanji naj se vzamejo mladike za ključje od zdravih trt, ki so močne in imajo gosteja očesa in tenki stržen, ter so čvrstega lesa in rodne. Ako je mogoče, naj bo za en palec starega lesa na ključih, kjer največ koreninic vsajenih spustijo. 20 do 30 se jih poveže in v zemljo pogrebe; ako jih je pa manj, se brž v rožnjišnico položijo en čevlji dolge; inak še krajše; s 3 ali 4 očesi, pošev pol čevlja saksebi, da se koreninice ne trgajo in ranijo, kadar jih izkopujejo in dalje sadijo.

Vlačence se dober čevlji globoko v zemljo položijo, tako, da se en konec drži stare trte, drugi pa z 2 ali 3 očesi zunaj zemlje stoji, v sredini se dobre prstnecine dene, potem gnoja, ako ga je, zadnjič se vse zasuje in potlači. Dobro je, da taka trta, ako na mestu ostane, gnoja dobí; ako se pa presadí, ni ji ga treba.

Tudi cepiti trto, je dobro, posebno slabega plemena, z boljšo in rodovitnejo; to hitro poboljša trto; le prvo leto je paziti pri okopavanji na cepljenje, da se ne stre. Cepi se, kakor drevje.

Brajde naj se tudi otrebijo in okopljejo. Bičje, za povezila bikov in brajd, naj se oskrbi. Kôp se zdaj začne.

Opravila meseca aprila (malega travna.)

Kar se ni marca zgodilo, se mora dovršiti zdaj. Nov vinograd se zdaj zasadi; sicer ne škoduje tudi pozneje celó o Janževem. — Prazni prostori po vinogradih se zasadijo. Ako so ključji ukoreninjeni, se po dva ali trije v eno jamo denejo. Kolje se postavlja o okopavanji, 3 do 4 palcev od trte. Močnejša trta dobí močnejše kole, slabejša slabije. Kolje mora biti prosto skorje in gladko. Biki se privežejo z bičjem ali h količku ali k trti. Paziti je treba, da se ne zlomijo, in da si mladike potlej sence ne delaje. Okopuje se pred povezanjem bikov najmanj pol čevlja globoko, in da se do tretjega člena korenine porežejo; gnoj se blizu trte, zgornja zemlja pa k trti pristržuje.

Po prvi kôpi se biki povežejo, sepi nasipljejo, grabice in mejice sčistijo in strebijo, in jame v nižavah naredijo, da voda zemlje ne odnaša. Pri mladih trtah se o kôpi količki ne izpipljejo, da se ne pomandrajó in zaspó.

Opravila meseca maja (vélikega travna.)

V tem mesecu se prejšnja dela dokončajo. Ključji se v rožnjišnico pošev razporedijo, ako se prej ni zgodilo, da so si že pognali. Potem je drugo okopavanje bolj plitvo in rahlo.

O pletvi se vse potrga in omuli, kar ne kaže za drugo leto, da bi se pleše zagrubale ali trta znižala. Na mladičicah naj se vse izrastlike poberejo. Nov vinograd se sopet zrahlja. Ako ktera dobra trta medlo (kúmerno) raste: vzemi kravjeka in scavnice, še boljše živinske krvi, prilij toliko ali dvakrat več vode, pomešaj vse dobro, in daj nekoliko dni stati. Potlej odgrebi pri trti zemljo, pa tako, da do korenin ne prideš, vlij 2 do 3 pintov tega zdravila in pusti jamo odprto skozi noč, potlej jo pa zasuj. Ako bi v tem mesecu mraz ali toča trto poškodovale, se more iznova obrezati, ker še za reznike mladika dozori.

Opravila meseca junija (rožnika).

Ako se kadaj vidi izrastlike nepotrebne, še se zdaj omulijo. Ker mladike močno rastejo in so zeló krhljive, se morajo vezati; pri nas navadno z rženo

slamo, 2 čevlja dolgo. Dve betvi na dvoje djani ste zadosti za eno vezilo; nikoli se ne sme listje, tem manj pa še grozdje vmes povezati.

Opravila meseca julija (malega srpana).

Tu pa tam se že morejo vršiči na mladikah pritrgovati, da grozdje in les bolj čvrsta postaneta, predno dozorita, in se tako mrazu zoperstavljata.

Ako je burja kolje podrla, naj se postavi in grozdje oprostí, kjer se zemlje dotika. Trava naj se začinja kositi. (Dal. prih.)

0 pogozdovanji Krasa.

(Konec.)

Mogoče je vès Kras pogozditi, to je res, al po posebnih krajih bi trebalo popred za zemljo skrbeti. Gospodje gozdnega društva so ogledovali skor večidel taki Kras, kjer je še kaj prsti in še kaj grmja in celó drevja raste. Ako bi se bili pa obrnili pogledat skalovnega hriba nad stranjo pri Vremih, potem za Divačo, namreč grebena od Kožljika do Lokve, in kamnitnih hribcev pri repnem Tabru, potlej skalovne puščobe dolnjega Krasa itd., bili bi se gotovo prepričali, da se nikakor ne dá vès Kras tako lahko pogozditi kakor si kdo na prvi hip misli. In takih prostorov, da ni mrvice zemlje, ampak samo čisto golo skalovje, ravno ko da bi bil kamniti tlak nalašč narejen, je žalibog ne po sto, ampak po tisoč in tisoč oralov na Krasu.

Da borovec, ne črni ne beli nista za Kras, kažejo domače skušnje; koder je bil dozaj nasajen, se je tudi gotovo posušil. Borovec žene kol ali koren globoko v zemljo, tedaj tirja taka tla, da more brez zadržka v zemljo pomagati si.

Da listje, kar ga od drevja odpada, potrhne med skalovjem in se uprsteni, ter raščo rastlin pospešuje, je gotova resnica; al vprašanje je: kedaj da bo listje od tistega drevja odpadalo, ki se ga komaj namerjavamo saditi ali sejati? In ko bi se to tudi zgodilo, ga burja tako razrešeta, da ga peresce ne ostane.

Da je saditev gozdnega drevja na Krasu bolj koristna kot setev, ni popolna resnica, zakaj po bolj plitvih tléh bi se bolj saditev, po žlebinah, žlotah ali dolinkah pa bolj setva ponesla, kajti po žlebinah, posebno v zavetjih in po dolinkah je povsod rodovitne zemlje na debelo; ako bi se tukaj zdravo in frišno seme sejalo, moralo bi kaliti ter bi dalo neizmernih domačih sadik za presajo, in gosta drevesca bi pa že v drugem letu sama sebe sončnega prepeka branila; — brez zalivanja pa se ne bo ne setev, ne saditev ponesla.

Da še Krasu najhitreje in gotovo k drevju saj nekoliko pripomore, je res prva potreba, da se tiste strani, kjer še kaj grma raste, od paše odločijo, in to prav brez zgube in težave, kajti po ravninah se skor cimica drevja ali grmovja ne vidi, le po skalovji, kodar je še kaj prsti in kamor ne morejo goveda in ovčji bleki stopati, se dobivajo še razne listne rastline. Menim, da taci prepovedancev ne bi bilo treba obzidati; umnemu in ubogljivemu Kraševcu bi bila zadosti prepoved od soseske, in šopki slame na vejah bi mu, kakor je navadno, meje ali termene prepovedanca kazali.

Razdelitev saj dobrega sveta, kar ga je, se mora živo živo priporočati. V tem obziru so nam „Novice“ že večkrat prav natanko vse razložile. Tedaj dajte kot škala trdnemu in pridnemu Kraševcu priložnost, da vam pokazati more, kako se Kras obdeluje, čisti in zasaja; kmali bojo njive, vinske trte, sadna in gozdna drevesa iz obzidane ograde kazale dobiček.

Tedaj gospodje, ki ste na dotičnem mestu, nujte se, da bodo obraščene strani Krasa saj 15 let odmejene,

paši in vsakemu družemu vživanju prepovedane, — in razdelite boljši svet na posamesne upravičence, in ni vam potem skrbeti, da ne bi to v malo letih pomagalo Kraševcem na boljši stan! J. Zelen.

Slovniške stvari.

Iz slovenskega pravopisa nekaj.

K pisanju, s katerim se r-u priznava samoglasništvo, djal bi, da smo nekako naglo prestopili, predno se je dotično pravilo na vse strani pretreslo in dognalo. Meni vsaj pozdeva se, da še ni do dobrega rešeno to vprašanje: bode li pri nas r samoglasoval edino v korenskih zlogih in morebiti še v tistih končnicah, v katerih je naglas na zlogu z r-om (na pr. srebrni prsten), ali pa tudi v vseh ali nekaterih breznaglasnih zlogih končnic in pripon, ki imajo r v takem razmerju.

Reklo se je sicer in se bo morebiti še, da nam je treba tū ravnati se po narodnem govoru; al to pravilo bi po sodbi moji utegnulo veljati in dovoljno biti samo v tem primeru, če bi se mi poizgledu Čehov in Srbov sploh držali tega pravopisnega pravila, kakor se ga ne držimo pisaje: pevec, bil, maren namesti: pevc, biu, marn. Ker pa v pisanji iz družih ozirov delamo razloček ondi, kjer ga narodni govor ne pozná; ker je narodni izgovor zlasti v zlogih, ktere er sklepa, če naglasa nimajo, vsegdar enakošen, naj bo pred r-om stoječi e tudi v staroslovenskem in srbskem naréčji e na pr. dever, sever), ali pa gibljivec, ki se Srbom spreminja v a (na pr. Ugar, Oger, dobar, dober), ali kakoršen koli e, — rešiti to vprašanje ni tako lahka reč, vredna pa je, da se prevdari in kakor si že bode dožene.

Ker se v breznaglasnih zlogih ni bati napčnega izgovarjanja, držal bi se jaz najraje gosp. Žepičevega navsveta, razglašenega — če se ne motim — v g. Marnovem „Jezičniku“ (II.), — da se ta pisava z r-om samoglasnikom stesni na korenske zloge — in morem reči, da mene vselej zbode, kadar kje z očesom naletim na besede: oktobrski, ministrstvo, ogrski (srb. ugarski, čes. uharsky) itd.

Za ktere primere pa tū gré? Gré tū 1) za tiste moške samostavnike in priloge, ki se končujejo na r, na pr. bober, gaber, steber, sveder, Peter, veter, mojster, — dober, moker, moder, hraber itd., dalje 2) za genitive množnega broja od samostavnikov ženskega in srednjega spôla, ki se končavajo na ra ali ro z nekim soglasnikom pred r-om, na pr. ikra, vitra, vidra, Istra, — jedro, bedro, vedro, rebro, srebro, nedro itd., toraj (iker, viter, vider, jeder, beder itd.), po tem 3) za diminutivne oblike od ravno omenjenih samostavnikov srednjega spôla, namreč: jederce, bederce (srb. bedárce), vederce, reberce, sreberce, nederce itd., in zadnjič 4) za priloge na en ali ski izpeljane od vseh tū gori v misel vzetih samostavnih imen ali njihne izpeljanke, na pr. Šempetersk, mojstersk, veterni, jederni, bederni, rebernica, vedernica, istersk itd.

Da bi mi, držeč se samega izgovora, dosledno izpuščali e pred r-om, v vseh tū gori povedanih nominativih, genitivih, diminutivih, to bode pač malokdo potrdil, tudi bi nas nekoliko ločilo od Hrvato-Srbov.

Utegne pa biti, da se bo komu ljubilo, pod 1) in 2) gori omenjenih primerov pisati er, pod 3) in 4) pa izpuščati e, kakor se nahaja večidel v novem Miklošičevem *) slovarju (na pr. jadrno, rebrnica).

Ktero je pravo?

Cigale.

*) Naš častiti kolega „Učit. Tovarš“ pri naznanilu „Slov. berila za 8. gimnazijalni razred“, ki ga je izdal dr. Miklošič, z nekim sladkim veseljem menda posebno nas zaséga, ko pravi:

Národno-gospodarske stvari.

Popotnikove opazke.

(Dalje.)

Rusko naselitev je ustanovil kralj Viljem III. leta 1820 in sicer zato, da je mogel ruskim pevcem, ki so bili pri prvem polku kraljeve garde, ruska stanišča pri-skrbeti, da bi se jim ne tožilo preveč po domovini. Ti naselniki imajo nekak vojašk ustav kakor naši graničarji. Kar pa se narodnosti in jezika tiče, vidi se tū, kako lahko se zgubi in prerodí. Med vsemi naselniki jih komaj dvoje še ruski umé in govori; en star invalid in ena ženska, ta dvojica, tako se mi je povedalo, mora tolmačiti Rusom, ako tje pridejo in nemškega ne umejo. Prvi ruski naselniki so pomrli, njihovi potomci so pa celó nemški Prusi. Govoril sem z nekaterimi; eden mi je prav prijazno skazoval vse svoje imanje in naprave v hiši in zunaj hiše, rekši, da že njegov rajni oče je le malo več ruski umel, on sam pa besedice ne umé in tako vsi mlajši, še po ruski pisanih imen svojih čitati ne znajo, samo vere so še pravoslavne. Te ruske hiše so prav prijetne in posebno zavolj lepih vrtov, med kterimi stojijo, zato jih Potzdamčani najemajo za letno stanovanje.

Spremljaj me še zdaj, dragi čitatelj, malo po Hamburgu, potem pa zdravo „deutsches Vaterland“! kajti pojdeva ali popeljeva se prek morja na zelene britanske otoke, da vidiva, kaj dela John Bull. — Ne dopada se mi nobeno nemško mesto tako kakor Hamburg, in posebno je njegovala okolica prekrasna. Prva stvar in znamenitost v Hamburgu je živa trgovina, zato o njej par besedic. Da bi v našem Trstu kadaj vel takóšen trgovsk duh, kakor vlada tukaj, ne bilo bi potem le mesto na boljsem glasu in premoženji, temoč takošna trgovina v Trstu kakor je v Hamburgu, pomogla bi na boljše stanje bližnjim in daljnim pokrajinam avstrijskim, pomogla bi najbolj v napredek avstrijskemu gospodarstvu in obrtnijstvu, — da na kratko rečem: Trst bi mogel biti Avstrii najboljša denarna podpora. Tako pa še le vladi kot razgojeno dete denar trosi, ináči je danes kakor je bil včeraj. In kaj je tega krivo? More se rêči, da nekaka prav malo poštena nebriga med večino trgovcev, ktera še druge, kterim je mar za pravi napredek, zadržuje; sploh pa Trstu manjka pravega trgov-

„kaj porekó oni, ki so radostni omenjali“, da Miklošiču je r samoglasnik, berilo njegovo — „l. 1865“ — pa je tiskano brez r-a samoglasnika? Izgovarjanje na prejšnje gimnazijske berila je prazno, ker se njihovo pisanje od začetka ne vjema; osmošolcem bi se pa vsaj pravilna (?) pisava prikrivati ne smela.“ Tako „Tovarš.“ — „Kdor se ljubi, se rad puli“ je slovensk pregovor; menda samo za to se „Tovarš“ z nami tako rad prička o reči, o kteri mu vse nasprotovanje ne bode nič pomagalo, — napredek časa je koló, ktero ustavljamo, a ga ne ustavimo. Prav taka je bila z ega, emu, om; ko se je naš veliki nemško-slovenski slovar tiskal, gosp. Cigale ni mogel zmagati z oblikami: ega, emu, om; ostale so po starem kopitu; slovník je bil dodelan leta 1860, — vmes je tedaj le 5 let, in že je zastaran v teh oblikah! „Tovarš“ sicer misli, da je „izgovor prazen“, ako bi se reklo, da poslednje berilo se je moralo ravnati po poprejšnjih. In vendar je ravno to vzrok, da je 8. knjiga tiskana (brez r-a samoglasnika) tako, kakor je tiskano prejšnjih 7. Ko je dr. Miklošič v jeseni v Ljubljani bil in smo mi o tem ž njim govorili, nam je rekel, da ga „Jezičnik“ o r-u samoglasniku celó nič ni podučil, a da je samo zavoljo doslednosti dal 8. berilo tako tiskati kakor so prejšnja sedmera bila. V obče pa nam je mojster naših jezikoslovcev vnovič zagotovil, da se mu ne zdi vredno zavoljo oblik se pravdati; njemu veljá le stvar; da je le stvar dobra in pisava po slovnici pravilna, ostale oblike niso pravde vredne. — Kranjski Slovenci pa — to je istina — se odnekadaj radi grizemo zaradi oblik; „to je Adamova dedšina“ — so nam pisali enkrat ranjki Slomšek. Morebiti je niso napak zadeli? Vred.